Odnos politike i morala – povijesni razvoj pojma

- **Antika**
  Od Platona nadalje u grčkoj filozofsko-političkoj misli prevladava ideja da su moral i politika nerazdvojni. Moralna politika je jedina politika u pravom smislu riječi. Kategorija općeg dobra postaje centralni kriterij razlikovanja političkih poredaka. Politika je područje slobode, jednakosti i vrline, a odnosila se na građane (isključeni su robovi, žene i stranci), pa se izvodila iz pojmova građanstvo i građanin (grč. polites)
- **Srednji vijek**
  I dalje se politika shvaća kao ostvarenje moralnih načela. Jedina ispravna politika je ona koja slijedi Božje zapovjedi.
- **Novi vijek**
  Realniji pogled na politiku počinje s N. Machiavelliem, kojeg se smatra utemeljiteljam filozofije politike i politologije novog vijeka. Politika se odvaja od etike i morala, te se shvaća kao vještina vladanja, a ne sredstvo za ostvarivanje moralno opravdanih ciljeva.
  Politika se odnosi na državu u kojoj se počinje vladati putem vlasti i državnih institucija. Vladar mora znati vještinu vladanja i kada je moguće mora koristiti političku vrlinu, a kada to nije dovoljno može koristiti moć i silu kako bi očuvao državu. Međutim, ne mora znati da ne može opstati bez svojih podanika (građana).
  Makijavelizam – danas označava političku i društvenu praksu koja se služi intrigama, manipuliranjem i drugim prljavim sredstvima da bi osvojila ili zadržala vlast.(predstavlja djelomično izvrtanje Machiavellijevih ideja)
  Od 18. i 19. st. Političko djelovanje postaje sve složenije, odvija se preko političkih stranaka i predstavničkih tijela (parlamenata) koji prenose političku volju naroda na državu.
- **Suvremeno doba**
  Osim države, političkih stranaka i predstavničkih tijela, politika se sad odnosi i na područje civilnog (građanskog društva) – nevladine organizacije, udruge, sindikate, medije i građanske inicijative koje djeluju u javnosti.
  Civilno društvo i njegova udruženja treba shvaćati kao ispravljanje i kontrolu državne vlasti.

3. Moć i vlast

Zajednička obilježja svih političkih poredaka odnose se na činjenicu postojanja društvene moći iz koje proizlazi i politička vlast na temelju koje se organizira politički poredak svake države. (politički poredak = državno uređenje, režim)

Moć je mogućnost nametanja svoje volje (jednoga ili grupe) drugima, unatoč otporu.(Max Weber)
Moć je vjerojatnost da se unutar nekog društvenog odnosa provede vlastita volja unatoč potencijalnom otporu, a bez obzira na čemu se ta vjerojatnost zasniva – ne mora to biti fizička sila, isto je bitna i politička moć, ekonomska moć, ideološka moć.
Znači, ona podrazumijeva mogućnost prisile, što ne znači da se ona mora primijeniti.
Moć je najčešće samo vjerojatnost, prijetnja, mogućnost, nije nužno njezino izražavanje.
Nekada je moć bila shvaćana pozitivno, polazeći od svemoći Boga, međutim kad se počinje dovoditi u pitanje Bog i na moć se počinje drugačije gledati. Moć sama po sebi nije nešto negativno, niti nešto pozitivno.
Hobbes je prepoznao primarnost svih čovjekovih težnji u nastojanjima oko moći. On je primijetio da čovjeku vlastita težnja za moć ostaje tako strastvena i snažna da ne može biti zadržana u granicama kako od strane religije tako ni od strane uma, nego tek samo još većom moći, državom.

Vlast je institucionalno utvrđena moć.
Max Weber je utvrdio da su za tranformaciju moći u vlast odlučujuća dva čimbenika: legitimnost i organiziranost.
Vlast je vjerojatnost da će se neka skupina ljudi pokoriti nekoj naredbi ili svim naredbama koje dolaze iz određenog izvora. Razlika između moći i vlasti jest u tome što vlast pretpostavlja barem najmanju mjeru dobrovoljnog pokoravanja , a moć podrazumijeva prisilu. Drugim riječima , **oni koji se podređuju nekoj vlasti moraju u tome nalaziti makar i najmanji vlastiti interes**. Svaka vlast teži svom učvršćivanju i kontinuitetu, tj. nekoj vrsti stalnosti i stabilnosti. Da bi to postigla, mora uspostaviti vlastitu legitimnost, a to znači uvjerenje većine članova društva da je ta vlast valjana i opravdana.

Razlika između država zapravo je razlika između poredaka koji su u tim državama na snazi. Svaki poredak je određen: -1. izvorom svoje legitimnosti,
2. odnosom između zakonodavne, izvršne i sudske vlasti i
3. procedurom kojom se biraju tj. imenuju i opozivaju vršitelji vlasti.

Legitimnost vlasti je osnova razlikovanja među političkim porecima, a ona podrazumijeva da pojedinci prihvaćaju poredak i djeluju u skladu s njim ne samo iz navike ili običaja, iz individualnog interesa ili straha od represije nego na temelju uvjerenja u njegovu valjanost i opravdanost.
Danas legitimnost ne znači samo opravdanost nekog poretka , nego **i njegovu zakonitost, tj. da je zasnovan na zakonu.**

Pojmovi legitimnosti i legitimiranja nastali su u evropskoj političkoj tradiciji u kojoj su osobito značajne dvije postavke: ideja političke zajednice kao zajednice slobodnih građana, te

razdvojenost političke (svjetovne) i vjerske vlasti.

To se bitno razlikuje od despotske tradicije velikih carstava Azije.

Suprotnost legitimnoj vlasti je uzurpatorska vlast ili tiranija (ilegitimni oblici vlasti).

Legitimnost je osnova na kojoj neka vlast temelji svoje pravo da očekuje pokoravanje ostalih. Svaka vlast koja je dovoljno trajna , *de facto* je legitimna vlast, tj. ima razrađen sustav za opravdanje svog postojanja.

Na temelju vrste legitimnosti na koju se neka vlast poziva, **Max Weber** razlikuje tri tipa vlasti:

1. Racionalna vlast temelji svoju legitimnost na unaprijed određenim normama ponašanja, zakonskim aktima i procedurama te formaliziranom pravu pojedinaca koji su na pozicijama vlasti. Legitimnost najčešće izvire iz ideje nacije ili klase. Većina današnjih poredaka temelji se na ovom obliku legitimne vlasti. **Građan**i se pokoravaju zakonu, a ne vladaru kao osobi.

2. Tradicionalna vlast temelji svoju legitimnost na općem prihvaćanju tradicije, odnosno vjerovanju da je postojeća tradicija sveta i nepovrediva, te da oni koji su u skladu s tom tradicijom oduvijek posjedovali vlast imaju na nju i pravo (nasljedna prava i nasljeđivanje vlasti). Upravni aparat čine rođaci i podanici. To su tradicionalne apsolutističke monarhije. **Podanici** su poslušni vladaru, više nego zakonima.

3. Karizmatska vlast temelji svoju legitimnost na vjerovanju u posebnu "svetost", heroizam ili primjerenost značaja određene osobe i nupitnost normi ili poretka što ga je ona uspostavila. Vjeruje se da karizmatska ličnost (vođa) posjeduje nadljudske ili barem posve izuzetne moći i osobine. Vođa donosi promjenu. **Sljedbenici** su bezrezervno podložni vođi i njegovim moćima. Nestabilni oblik vlasti, jer se karizma treba stalno potvrđivati (promjenama, uspjesima, osvajanjima, napretkom..), a ako karizmatičnost nestane vođa može biti svrgnut ili prijeći u ilegitimni oblik vlasti (ako izgubi legitimnost) ili može prijeći u tradicionalni ili racionalni oblik vlasti.

Legitimnost ne podrazumijeva samo valjanost procedure dodjele vladalačkog mandata (izborom ili nasljeđivanjem) nego i niz drugih obilježja: usmjerenost na opće dobro, humanost i obzirnost u postupanju s potčinjenima, pravednost i sl. Niz autora smatra da protiv nelegitimne vlasti građani imaju pravo na otpor i pobunu (tzv. građanska neposlušnost).

Neki razlozi zbog kojih neka vlast zadobiva legitimitet su:

- dugotrajnost – jer se na sličan način vlada dugo vremena
- dobro upravljanje – jer rast standarda i kvaliteta života povećava zadovoljstvo ljudi
- ustroj vlasti – jer u tijelima vlasti sjede oni koje su ljudi izabrali (demokratska vlast)

- korištenje nacionalnih simbola – ona koja ostvaruje težnje određene nacionalne skupine)

Legalnost - djelovanje koje je u skladu s onim što propisuje trenutačno važeći zakon.
- legalno djelovanje vlasti – u svojem djelovanju i sama vlast poštuje propisane zakone i djeluje unutar njih
- nelegalno djelovanje vlasti – vlast svojim postupcima krši zakone, izlazi izvan zakonskih okvira.
- legitimna i legalna vlast većini građana predstavlja **autoritet**

Autoritet – razina poštovanja ili časti povezanih s društvenim položajem.

4. Političko djelovanje

Političko djelovanje je javno djelovanje čija je svrha utjecaj na političke stavove drugih ljudi, tj. postizanje nekog politički poželjnog cilja onoga koji djeluje.
Oni koji politički djeluju jesu nositelji politike.

Suvremena politička praksa ističe da političko djelovanje treba biti utemeljeno na sljedećim postavkama :
- **sloboda** – svatko ima pravo na slobodno političko djelovanje
- **ljudsko dostojanstvo** – političko djelovanje ne smije ugrožavati ljudsko dostojanstvo – ni sredstva ni ciljevi
- **politička kultura** – razvijena svijest o važnosti sudjelovanja u političkom životu i o realnim mogućnostima da se utječe na događaje.

Politička kultura je skup znanja i uvjerenja pojedinaca i društvenih grupa u vezi s političkim sustavom; dominantan način razmišljanja nekog naroda koji se odnosi na politički život.

Glavni obrasci političke kulture:
1. **Participacijska kultura** – visoka politička osviještenost, informiranost i spremnost za političko djelovanje; uvjerenje da se može politički utjecati; tipična za razvijene demokracije
2. **Podanička kultura** – osrednja politička osviještenost i informiranost, čest osjećaj nemoći da se išta bitno promijeni i da se izvrši utjecaj; ljudi se pretežno ponašaju kao pasivni podanici.
3. **Župljanska kultura** – Niska politička osviještenost i informiranost; nema svijesti o cjelovitoj političkoj zajednici; ljudi su povezani s bliskim zavičajem (župom) bez obraćanja pozornosti na širi kontekst (regiju ili cijelu državu) jer se u tom kontekstu osjećaju potpuno bespomoćno.

Svaka država ima građane koji pripadaju svim ovim kulturama, presudno je koji su najbrojniji.

Politička socijalizacija je kontinuirani proces odgoja i obrazovanja građana s ciljem usvajanja participacijske političke kulture. (medijske kampanje, predmeti u školama i sl.)

Vrste političkog djelovanja:

1. **politički napis**
2. **politički govor**
3. **politička utakmica**

1. **<u>Politički napis</u>** čine tekstovi koji se objavljuju u pisanim medijima (novine i internetski portali), na stranačkim lecima, predizbornim plakatima, publicističkim knjigama i sl. a s ciljem usmjeravanja čitatelja prema nekom političkom djelovanju.

2. **<u>Politički govor</u>** je govor u kojem se govori o temi od općeg interesa, a u svrhu da se slušatelje u nešto uvjeri te utječe na njihove stavove, odluke, djelovanja.

Prema općem tonu, sadržaju i formi postoje tri vrste političkog govora:

a) **Ekskluzivni politički govor** – koriste ga politički profesionalci i politolozi u svojoj međusobnoj komunikaciji, stručna terminologija; često je nerazumljiv prosječnom čovjeku.
b) **Totalitarni politički govor** – jezik pun fraza koje je stvorila vladajuća politička partija i koji se nastoji proširiti na nepolitičke teme (želi postati totalan); izrazito netolerantan prema neistomišljenicima i često poziva na netrpeljivost i nasilje.
c) **Demokratski politički govor** – jezik koji je po svojoj formi razumljiv prosječnim ljudima, a po sadržaju tolerantan prema neistomišljenicima, priznaje različitosti; jezik dijaloga.

Prema individualnim karakteristikama govornika postoji pet vrsta političkog govora:

- **Emotivan** – govornik utječe na emocije slušatelja odabirom vokabulara, emotivno nabijene riječi (domovina, krv, suze, majka zemlja i sl.), posebna intonacija i gestikulacija (svečani ton, povišeni glas i sl)
- **Ekspresivan** – raznolike riječi i rečenice , čime dobiva na izražajnosti.
- **Iterativan** – ponavljanje osnovnih misli i stavova, govornik želi da slušatelji zapamte najvažnije.
- **Ekstenzivan** – različitim digresijama želi se udaljiti od teme koja govorniku ne ide u prilog i skreće govor prema sebi povoljnijim temama.
- **Koherentan** – govor je oblikovan u skladnu cjelinu, u skladu sa predviđenim vremenom, temom i vrstom slušatelja. Zaokružen i cjelovit govor.

3. **<u>Politička utakmica</u>**
   - vrsta aktivnog političkog djelovanja u svrhu postizanja političkog cilja.

U užem smislu, to je djelovanje političkih stranaka s ciljem dolaska na vlast; prije izbora - kampanje, između izbora, konferencije za tisak i sl.
U širem smislu, politička utakmica je djelovanje svih onih koji su se slobodno odlučili za neke ideale i aktivno rade na njihovu ostvarenju – interesne skupine, društveni pokreti, pojedinci..

Glavni akteri političke utakmice su političke stranke, interesne skupine (grupe za pritisak) i društveni pokreti, a o njima će kasnije biti riječ.

Manjine

Pripadnici nacionalnih manjina svoje ustavno pravo na odgoj i obrazovanje ostvaruju trima osnovnim modelima i posebnim oblicima školovanja.

1. MODEL A - nastava na jeziku i pismu nacionalnih manjina
2. MODEL B - dvojezična nastava
3. MODEL C - njegovanje jezika i kulture
4. Oblik nastave u kojem se jezik nacionalne manjine uči kao jezik sredine
5. Posebni oblici nastave: ljetna škola, zimska škola, dopisno-konzultativna nastava
6. Posebni programi za uključivanje učenika romske populacije u odgojno-obrazovni sustav